

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo
PL33
00023 VALTIONEUVOSTO

Tausta

Arpajaislain (2001/1047) 20a §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysjärjestöjen neuvottelukunnasta ja sen arviointi- ja avustusjaostosta (myöhemmin arviointi- ja avustusjaosto tai jaosto), jotka valtioneuvosto asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Arviointi- ja avustusjaoston tehtävänä on antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoja terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen myönnettävien avustusten jaosta sekä tehdä arviointeja avustettavien järjestöjen toiminnasta.

Valtioneuvoston asetuksen 1555/2016 3§:ssä määritellään arviointi- ja avustusjaoston kokoonpanosta: arviointi- ja avustusjaostossa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä enintään viisi muuta jäsentä ja näillä henkilökohtaiset varajäsenet. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut 22.4.2021 päätöksellään jaoston toimikaudelle 23.4.2021–22.4.2025.

Lausunnon antamisen hetkellä arviointi- ja avustusjaostoon kuuluu puheenjohtaja sekä viisi jäsentä, joille kullekin on nimetty varajäsen. Jaoston puheenjohtajaksi on nimitetty vastuullisuusjohtaja Satu Niemelä. Lisäksi jäseniksi ja varajäseniksi ovat nimitetty seuraavat henkilöt (henkilökohtaiset varajäsenet suluissa): johtaja Tiina Laatikainen (etuuspäällikkö Tuula Ahlgren), professori Lasse Murto (valtiotieteiden maisteri Panu Laturi), johtaja Hanna-Maija Kause (professor Helena Blomberg-Kroll), sosiaalineuvos Stefan Mutanen (sosionomi Hannu Partanen), erityisasiantuntija Tarja Tenkula (valtiotieteiden maisteri Maija Perho).

Lausuntopyyntö

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt 10.12.2021 arviointi- ja avustusjaostoa antamaan lausunnon Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukseen (myöhemmin STEAn) avustusehdotuksesta koskien vuoden 2022 avustusehdotusta. Terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tarkoitettu tuotto käytetään avustusten myöntämiseen oikeuskelpoisille yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille.

Materiaalin käsittely

Lausunnon antamista varten arviointi- ja avustusjaosto on saanut STEAn avustusehdotuksen, joka on sisältänyt kultakin avustuskohteelta käyttötarkoituksen, haetun euromäärän, ehdotetun euromäärän, toiminta-alueen sekä valmistelijan perustelut avustuskohteelle.

Avustusehdotus on esitelty jaoston kokouksessa 8.12.2021, minkä jälkeen jaoston jäsenillä on ollut mahdollisuus esittää yleisiä tai kohdekohtaisia kysymyksiä. STEA on vastannut esitettyihin kysymyksiin kirjallisesti ja esitellyt vastaukset suullisesti 15.12. ja 20.12.2021 pidetyissä kokouksissa.

Menettelytapa

Jaosto on ensimmäisenä toimintavuotenaan sekä avustusehdotuksen esittelykokouksissa perehtynyt STEAn prosesseihin, toimintatapoihin, ohjeisiin ja linjauksiin perusteellisesti, jotta jaosto on saanut kokonaiskuvan periaatteista, joiden mukaisesti STEA on avustusesitystä laatiesaan toiminut. Jaoston näkemyksen mukaan avustusehdotus on laadittu linjakkaasti ja toimintatavat ovat olleet johdonmukaisia.

Lausunnossaan jaosto ei ole nähnyt tarpeelliseksi ottaa kantaa yksittäisiin avustuskohteisiin. Jaosto on sen sijaan kiinnittänyt huomiota laajempiin kokonaisuuksiin. Jaosto on peilannut avustusehdotuksesta nousvia havaintoja avustustoiminnan painotuksiin ja strategiaan.

Koska avustusehdotus ei ole päätös, avustusehdotukseen ei voi hakea oikaisua. Järjestö on voinut kuitenkin halutessaan ilmaista kannanottonsa STM:n kirjaamoon. Kannanotot avustusehdotuksesta ja oikaisupyynnöt avustuspäätöksestä käsittelee Sosiaali- ja terveysministeriö. Jaosto ei käsittele jaoston jäsenille tulleita kannanottoja.

Murros sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaympäristössä

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja järjestöjen rahoitusjärjestelmä ovat ison murroksen edessä. Jaosto pitää tärkeänä, että avustusvarojen kohdentamisen periaate, jonka mukaan varoja kohdennetaan järjestölähtöisesti terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen ja järjestöjen toimintaedellytysten turvaamiseen, säilyy vahvana.

Jatkoa ajatellen on tärkeää, että julkiselle vallalle kuuluvien lakisääteisten tehtävien ja STEA-avusteisen toiminnan rajapinnat pysyvät selkeinä (mm. muut ministeriöt, KELA ja Valtiokonttori). Rajapintoja koskevissa teemoissa on hyvä huomioida kattavasti erilaiset kansalliset rahoituskanavat ja vastuiden selkeyttäminen.

Rajapintojen selkeänä pitäminen ei tarkoita erillisyyttä. Päinvastoin, yhteistyö uusissa rakenteissa valtion, hyvinvointialueiden ja järjestöjen välillä on tärkeää ja välttämätöntä. Yhteistyön merkitys korostuu erityisen tuen tarpeessa olevien ihmisten terveyden, hyvinvoinnin ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi ja vuoropuhelua mm. kuntien kanssa tulee jatkaa. Tästä yhtenä esimerkkinä ovat kriminaaliryhmien kohderyhmät, erityisesti vapautuvat vangit.

Jaoston mielestä on hyvä pohtia, mitä jäisi puuttumaan sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin vastaamisessa, mikäli järjestötoimintaa ei olisi. Järjestöillä on perinteisesti ollut kuntatoimijoiden rinnalla merkittävä kumppanuusrooli. Kansalaisjärjestötoimintaa eivät ohjaa markkinat, vaan hyvinvointipolitiikan omat sisällölliset tavoitteet, kuten yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus. Jaoston näkemyksen mukaan avustuksen saajilla on niin kyky analysoida yhteiskuntaa ja ajankohtaisia ilmiöitä kuin ymmärrystä monimutkaisten sosiaalisten ja terveydellisten ilmiöiden ja ongelmien käsittelyssä ja hoitamisessa. Tämä näkyy haettavissa avustuksissa. Tämä tieto ja osaaminen tulisi saattaa paremmin näkyväksi. Lisäksi rahoituksen kohdentamisessa tulee kunnioittaa järjestöjen autonomiaa.

Jaosto esittää huolensa sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoituksen pienemisestä. Edellisen jaoston lailla jaosto kannustaa kaikkia järjestöjä kehittämään varainhankintaansa. Vaihtoehtoisten rahoituskanavien löytäminen muualta voi vaatia uudenlaista ajattelua. Jaosto kannustaa järjestöjä myös yritys yhteistyöhön, kunhan varmistetaan, että yhteistyö on eettisesti oikein ja pelisäännöt yritys yhteistyöhön ovat selkeät. Taloudellisia resursseja järjestöjen ydintoimintaan on mahdollista lisätä myös järjestöjen keskinäisen yhteistyön tiivistämisellä.

Rahapelihaitat

Jaosto jakaa edellisen jaoston huolen rahapelihaitoista. Edellinen jaosto totesi vuoden 2021 avustusehdotukseen liittyvässä lausunnossaan, että järjestöillä on syksystä 2020 lähtien ollut käytettävissään järjestötoimijoita varten valmistellut ohjeet rahapelihaittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen.

Osana rahoitusmallin uudistamistyöryhmän toimintaa on pohdittu rahapelihaittoja ehkäisevän työn avustamisen kokoamista yhden rahoituskanavan tai kokonaisuuden alle, mutta tilanne on edelleen avoin. Jaosto pitää tärkeänä, että rahoitus turvataan ja sen järjestäminen pohditaan tarkoituksenmukaiseksi. Ilmiö on yhteydessä moniin muihinkin elämäntilanteiden ongelmiin ja tästä syystä sitä tulee lähestyä myös muissa kuin rahapeliongelmiin keskittyvissä hankkeissa.

Jaosto pitää hyvänä, että rahapelihaittojen ehkäisyyn ja niistä kärsivien tukeen kohdistunut rahoitus on pidemmällä ajanjaksolla kasvanut.

Koronan vaikutukset eri kohderyhmissä

Kokemukset korona-ajasta sekä korona-ajan vaikutukset heijastuvat pitkälle. 90-luvun laman terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin aiheutuneiden vaikutusten kauaskantoisuus ja laajat kokemukset osoittavat, miten moninaisesti myös koronan aiheuttama poikkeusaika voi vaikuttaa eri kohderyhmiin.

Koronan vaikutuksista on jo huolestuttavia tietoja koskien mm. nuorten mielenterveyden ja lasten fyysisen kunnon heikentymistä. Hyväksikäyttö ja väkivaltaisuus myös lapsilla ja nuorilla ovat ilmiöitä, joiden lisääntymiseen myös koronalla voi olla vaikutusta. Ihmisten yksinäisyys on lisääntynyt ja tulevaisuuden näköalattomuus ahdistavat monia. Jaosto pitää tärkeänä STEAn kasvanutta panosta opiskelijoiden mielenterveyden tukemiseen.

Jaosto painottaa, että toimintaedellytysten tulee olla riittäviä niin järjestötyössä kuin julkisella sektorillakin esimerkiksi varhaisen vaiheen mielenterveyspalveluissa. Reagointi koronan aiheuttamiin haasteisiin ei saa kuitenkaan heikentää järjestöjen perustoiminnan ja rahoituksen osuutta.

Edelleen jaosto pitää tärkeänä, että STEAlla on ollut vuodelle 2022 avustusten hakemisessa strateginen painotus kohdentaa rahoitusta ”koronakriisin seurauksena haavoittuvimpien ihmisten tukemiseen”. Järjestötoiminta kuvataan usein nopeasti reagoivaksi ja ketteräksi. Korona on osoittanut, että järjestöt ovat nopeasti tunnistaneet kohderyhmiensä tarpeita ja suunnanneet työtään haittojen vähentämiseen, mikä näkyi myös vuoden 2022 avustushakemuksissa ja avustusehdotuksessa.

Kestävä kehitys sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnassa

Koronan lisäksi toinen vuotta 2021 leimaava keskustelu on liittynyt ilmaston lämpenemiseen. Kaikkien yhteiskunnan toimijoiden tulee kantaa vastuunsa ilmastokriisissä. Suomi on kansallisesti sitoutunut kansainvälisiin ilmastotavoitteisiin rajoittaa lämpötilan nousu Pariisin sopimuksen mukaisesti.

Ilmastomuutokseen reagoiminen voisi näkyä nykyistä laaja-alaisemmin järjestöjen toiminnassa. Jaosto kannustaa sekä STEAa että järjestöjä pohtimaan ilmastomuutoksen roolia avustetussa toiminnassa ja sen suuntaamisessa. Jaosto näkee tärkeänä kestävä kehityksen huomioidun sekä järjestöjen omassa toiminnassa että järjestölähtöisen toiminnan suuntaamisen ilmastomuutoksen vaikutuksesta aiheutuviin sosiaalisiin ja terveydellisiin haasteisiin.

Tuloksellisuuden arviointi on välttämätöntä, mutta haastavaa

Jaosto tunnistaa yhteiskunnassa kansalaisjärjestötoiminnan kannalta huolestuttavan trendin, jossa järjestötoimintaa suunnataan toimimaan kuten yritykset esimerkiksi arvioinnin ja toiminnan mittaamisen osalta. Järjestötoiminnan tuloksellisuuden arviointi on tärkeää, mutta jaoston mielestä samaan aikaan on hyvä tunnustaa, että etenkin haastavissa sosiaalisissa ilmiöissä tuloksellisuuden mittaaminen ja tuloksellisuuden osoittaminen voi olla haastavaa.

Jaosto pitää tärkeänä olemassa olevaa periaatetta, että STEA-avustetun toiminnan tuloksellisuutta seurataan suhteessa avustusten saajien itsensä asettamiin tavoitteisiin, jolloin järjestöt itse voivat vaikuttaa siihen, miten toimintaa arvioidaan. Koska mitattavien ja saavutettavien tavoitteiden asettaminen on haastavaa, on myös tärkeää, että arviointikriteerit kommunikoidaan järjestöille selkeästi ja että STEA järjestää aiheesta koulutusta sekä suomeksi että ruotsiksi. Esimerkiksi haittojen vähentämisessä usein inhimillisten kärsimysten vähentäminen voidaan nähdä riittäväksi tulokseksi.

Jaoston mielestä kansalaistoiminta itsessään voimauttaa ja osallistaa mukana olevia ihmisiä ja tuottaa yhteiskuntaan hyvää sosiaalista pääomaa. Tämän toiminnan runko rakentuu edelleen järjestöistä. Aktiivinen ja moniarvoinen kansalaisyhteiskunta on suomalaisen demokratian vahvaa perustaa.

Helsingissä 21.12.2021

Satu Niemelä, pj, vastuullisuusjohtaja

Tiina Laatikainen, johtaja

Lasse Murto, professori

Hanna-Maija Kause, johtaja

Stefan Mutanen, sosiaalineuvos

Tarja Tenkula, erityisasiantuntija

Panu Laturi, valtiotieteiden maisteri

Hannu Partanen, sosionomi

Maija Perho, valtiotieteiden maisteri